

Co to jest CITES?

Na wstępie krótki, acz ciekawy rys historyczny.

Postulaty podjęcia międzynarodowych działań na rzecz zachowania dziko żyjących gatunków będących przedmiotem eksploatacji i międzynarodowego obrotu były, począwszy od 1960 roku, przedmiotem międzynarodowych dyskusji w ramach IUCN (Międzynarodowej Unii na rzecz Zachowania Przyrody). W roku 1972 prace nad tym zagadnieniem przeniesiono na forum organizacji Narodów Zjednoczonych.

***C*onvention on *I*nternational *T*rade in *E*ndangered *S*pecies of *W*ild *F*auna and *F*lora**, w skrócie CITES, czyli konwencja o międzynarodowym obrocie zagrożonymi gatunkami dziko żyjących zwierząt i roślin podpisana została na zakończenie zorganizowanej pod egidą Narodów Zjednoczonych konferencji pełnomocników, dnia 3 marca 1973 roku w Waszyngtonie, Okręg Columbia, USA (stąd nazwa „Konwencja Waszyngtońska”, często używana w Polsce, rzadko zaś w oficjalnych konwencyjnych dokumentach). Postanowienia konwencji weszły w życie dnia 1 lipca 1975 roku wobec państw, które do tego czasu złożyły w depozycie Rządu Konfederacji Szwajcarskiej dokumenty jej ratyfikacji. W następnych latach do konwencji przystępowały kolejne państwa. Obecnie Stronami konwencji CITES jest 169 państw (na około 200 istniejących) a przepisom jej podlegają prawie [34 tysiące gatunków](#) zwierząt i roślin ujętych w trzech [załącznikach](#) do konwencji.

Gwoli ścisłości winni jesteśmy pewne wyjaśnienie: tak naprawdę, to istnieją cztery (*sic* !) załączniki do konwencji CITES. Załączniki I, II i III zawierają wykazy gatunków zwierząt i roślin objętych postanowieniami konwencji a Załącznik IV zawiera... (to już praca domowa dla dociekliwych, my ograniczymy się tu do wyjaśnienia, że Załącznika IV nigdy formalnie nie uchylono, czyli prawnie nadal istnieje jako część konwencji, ale od dawna nie jest już stosowany, zastępuje go odpowiednia rezolucja Konferencji Stron).

Jak dotąd przyjęto dwie poprawki (zmiany) do tekstu konwencji CITES. Pierwszą Konferencja Stron przyjęła w dniu 22 czerwca 1979 roku w Bonn (RFN), dodając w [art. XI ust. 3 pkt \(a\)](#) słowa: „**oraz przyjmować postanowienia finansowe**”, co poszerzyło zakres działania Konferencji Stron. Poprawka ta weszła w życie w dniu 13 kwietnia 1987 roku wobec tych stron, które ją ratyfikowały. Druga poprawka, przyjęta w dniu 30 kwietnia 1983 roku w Gaborone (Botswana), polega na dodaniu w [art. XXI konwencji](#) pięciu ustępów, które miały umożliwić przystąpienie do konwencji, na prawach strony, organizacji regionalnej integracji gospodarczej zamiast pojedynczych państw. Chodziło tu głównie o Europejską Wspólnotę Gospodarczą, obecnie Unię Europejską, jednak na razie poprawka ta nie weszła w życie, gdyż zbyt mało państw - stron konwencji ją ratyfikowało.

Dla prawidłowego rozumienia i stosowania postanowień konwencji CITES, przez 30 lat jej istnienia wypracowano, najczęściej w głosowaniach podczas kolejnych posiedzeń Konferencji Stron, szereg przepisów okołokonwencyjnych zmieniających się stosownie do zmieniających się potrzeb i okoliczności tak, aby jak najlepiej realizować cele konwencji.

Przepisy okołokonwencyjne uszczegóławiają postanowienia konwencji i precyzują znaczenie wielu pojęć zapisanych w tekście konwencji. Wskazują one także filozofię działania CITES, jaką powinna kierować się społeczność międzynarodowa przy wdrażaniu przepisów CITES w państwach-stronach konwencji. Niektóre z tych tez podajemy poniżej, gdyż obraz konwencji CITES przedstawiany dotychczas opinii publicznej w Polsce „nieco” odbiegał od tego, co przebiega się w jej dokumentach programowych z ostatnich posiedzeń Konferencji Stron, Stałego Komitetu, Komitetów ds. Zwierząt i Roślin czy materiałów szkoleniowych Sekretariatu CITES:

- działania podejmowane w ramach konwencji CITES mają sens i mogą być stosowane tylko wobec takich gatunków, u których spadek liczebności dziko występujących populacji wynika z ich nadmiernej eksploatacji w celach zarobkowych, a nie np. ze zmian klimatycznych,
- cel konwencji CITES, jakim jest zachowanie dla przyszłych pokoleń dziko występujących populacji zwierząt i roślin, powinien być realizowany nie w drodze zaostrzania zakazów, co zwykle prowadzi nie tyle do ograniczenia popytu na okazy, ile do rozwoju czarnego rynku, ale poprzez prawnie regulowane zaspokajanie tego popytu w drodze rozwoju hodowli w niewoli i działalności ranczerskich (zwierzęta) oraz sztucznego rozmnażania (rośliny) a także w drodze kontrolowanego użytkowania dzikich populacji, na poziomie umożliwiającym ich przetrwanie, w sposób przynoszący wymierną i długoterminową korzyść miejscowej ludności (dzięki temu mieszkający w pobliżu miejsc występowania gatunków CITES często z kłusowników stawali się strażnikami łowieckimi a organizacja „krwawych” i „bezkrwawych” łowów dawała im legalne i trwałe źródła utrzymania i rekompensaty za szkody powodowane przez dzikie zwierzęta w uprawach rolnych).
- dobro całych dzikich populacji jest ważniejsze niż dobro pojedynczych osobników odbieranych handlarzom, a uśpienie takich odebranych osobników jest często bardziej humanitarnym rozwiązaniem niż próba utrzymywania ich w niewoli w warunkach nieprzystosowanych dla danego gatunku czy wypuszczenie ich do środowiska w sposób nie dający pewności na przeżycie w nim do wieku zbliżonego do długości życia w dzikich populacjach tego gatunku,
- najważniejsza rola przypada działaniom kontrolnym podejmowanym na granicach państwowych oraz lotniskach i portach morskich obsługujących międzynarodowy ruch pasażerski i towarowy (konwencja CITES sama z siebie reguluje międzynarodowy obrót okazami, a nie rynek wewnętrzny, którego regulacja pozostaje całkowicie autonomiczną sprawą państwa - strony konwencji), natomiast kontrole wewnątrz państw powinny się skupiać na miejscach masowej sprzedaży okazów CITES, gdzie istnieje największe prawdopodobieństwo natrafienia na okazy o niepewnym pochodzeniu, a nie na prywatnych osobach posiadających pojedyncze żółwie, czy papugi.

- wykrycie próby przywozu okazów CITES niezgodnie z postanowieniami konwencji nie obliguje bezwzględnie do zatrzymania i orzeczenia przepadku tych okazów. W ramach konwencji możliwe jest także wydawanie decyzji o cofnięciu takich okazów do państwa, z którego były przywiezione a które to państwo nie dopilnowało swojej strony granicy pozwalając na wywóz takich okazów. Zwłaszcza wtedy, gdy w państwie niedoszlęgo importu nie ma odpowiednich warunków do zapewnienia właściwej opieki nad zatrzymywanymi okazami albo, gdy okazy te mogą przenosić czynniki chorobotwórcze niebezpieczne dla ludzi, zwierząt lub roślin.
- działania władz państwowych w zakresie podnoszenia wiedzy społeczeństw o potrzebie i sposobach realizacji celów CITES (zachowania dziko występujących populacji zwierząt i roślin) są ważniejsze od zaostżania kar i mnożenia biurokratycznych, zwykle nieskutecznych barier w obrocie okazami CITES.

Przepisy konwencji CITES (czyli [tekst konwencji](#) razem z [załącznikami](#)) oraz pozostałe przepisy okołokonwencyjne, na które składają się m.in.

- 1) **rezolucje** i **decyzje** Konferencji Stron oraz
- 2) zalecenia Sekretariatu i Stałego Komitetu CITES ogłaszane w **Notyfikacji dla Stron**,
- 3) **kwoty eksportowe**, a także
- 4) rejestry:
 - a) **hodowli zwierząt** z gatunków Załącznika I prowadzonych w celach zarobkowych,
 - b) **szkótek** rozmnażających sztucznie rośliny z gatunków Załącznika I w celach zarobkowych,
 - c) **instytucji naukowych** uprawnionych do zwolnień z obowiązków uzyskiwania zezwoleń dla niezarobkowego obrotu okazami przeznaczonymi do badań naukowych,

– wyznaczają ogólnoswiatowy poziom przepisów CITES.

Postanowienia konwencji CITES nie działają bezpośrednio. Zgodnie z [art.VIII](#) konwencji każde państwo-strona musi w swoim krajowym systemie prawnym wprowadzić odpowiednie regulacje umożliwiające wdrożenie postanowień konwencji i egzekwowanie ich przestrzegania co najmniej na takim poziomie, jaki wyznaczają opisane powyżej, szeroko rozumiane przepisy CITES.

Ratyfikacja przystąpienia Polski do CITES miała miejsce w dniu 3 listopada 1989 roku podpisem... Prezydenta Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej generała armii Wojciecha Jaruzelskiego. Dokumenty ratyfikacji przekazano Rządowi Konfederacji Szwajcarskiej w dniu 12 grudnia 1989 roku, postanowienia konwencji (łącznie z I poprawką, bo taki tekst został ratyfikowany) wiążą państwo polskie od dnia 12 marca 1990 roku. Dokumenty przyjęcia przez Polskę II poprawki do tekstu konwencji przekazano dopiero... 13 czerwca 2005 roku.

Historię wprowadzania przepisów CITES do polskiego prawa opisaliśmy w oddzielnym [pliku](#). Tu chcielibyśmy tylko przypomnieć o radykalnych zmianach w tej materii, jakie nastąpiły w dniu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, 1 maja 2004 roku.

Art.XIV ust.3 konwencji stanowi o tym, iż

3. Postanowienia niniejszej Konwencji nie będą w żaden sposób wpływać na postanowienia lub zobowiązania wynikające z dowolnego układu, konwencji lub umowy międzynarodowej zawartej, albo która może być zawarta, pomiędzy państwami tworzącymi unię lub regionalne porozumienie handlowe, ustanawiającej lub utrzymującej wspólną zewnętrzną kontrolę celną i znoszącej kontrolę celną pomiędzy jej stronami o tyle, o ile odnoszą się one do obrotu pomiędzy państwami członkowskimi tej unii lub porozumienia.

W przypadku państw należących do Unii Europejskiej, które każde z osobna jest stroną konwencji oznacza to, że postanowienia przepisów CITES dotyczą wyłącznie wwozu okazów na obszar Unii z państwa nieunijnego i wywozu okazów poza jej obszar do państwa nieunijnego. Ponieważ konwencja nie działa bezpośrednio a poprzez regulacje prawne ustanawiane przez państwa-strony konwencji, obrót okazami CITES pomiędzy państwami członkowskimi UE i państwami spoza Unii objęty postanowieniami konwencji, regulowany jest obecnie za pomocą obowiązujących jednocześnie we wszystkich 25 państwach UE rozporządzeń:

Rozp.Rady(WE)[Nr338/97](#), Rozp.Komisji(WE)[Nr865/2006](#) , Rozp.Komisji(WE)[Nr811/2008](#).

Postanowienia konwencji CITES nie dotyczą obrotu okazami na obszarze Unii Europejskiej. Obrót okazami CITES na terytorium Polski, każdego innego państwa członkowskiego UE, a także obrót pomiędzy państwami tworzącymi Unię Europejską jest regulowany wyłącznie przez prawo wspólnotowe (ogólnounijne) obowiązujące w jednakowym zakresie i bezpośrednio stosowane w każdym z państw członkowskich UE oraz, w znacznie mniejszym stopniu także przez prawo krajowe każdego z państw członkowskich UE, nie jest natomiast regulowany konwencją CITES. Dlatego też o obecny bałagan panujący w Polsce w tym względzie nie należy obwiniać w żadnym stopniu konwencji CITES tylko niedostosowanie [ustawy](#) z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody do „przepisów prawa Unii Europejskiej”, na które powołuje się ta ustawa bliżej nie precyzując o jakie przepisy chodzi. Prawdopodobnie miały to być przepisy wspomnianych powyżej rozporządzeń Rady i Komisji, które oprócz obrotu zewnętrznego, z państwami nieunijnymi, regulują także obrót okazami na wspólnym obszarze celnym UE (w państwach członkowskich UE i pomiędzy nimi), który jest wyjęty spod działania konwencji CITES.

Uwaga: lista gatunków podlegających przepisom unijnym (na obszarze UE a więc także w Polsce), czyli [aneksy](#) do Rozp.Rady(WE)Nr338/97 ***nie jest*** tożsama z listą gatunków zawartą w [załącznikach CITES](#) !

* * *